Кримінальний процес та криміналістика

УДК 343.13:343.14

DOI https://doi.org/10.5281/zenodo.19371269

Судовий контроль за здійсненням спеціального досудового розслідування: процесуальні межі та проблеми реалізації

Омельчук Любов Василівна,
кандидат юридичних наук, доцент,
заступник директора з навчально-організаційної роботи
навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету, Україна,
https://orcid.org/0009-0002-4413-0272

Лугіна Наталія Анатоліївна,
кандидат юридичних наук, доцент,
заступник директора з навчально-методичної роботи
навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету, Україна,
https://orcid.org/0000-0001-6005-2943

Грицюк Ігор Васильович,
кандидат юридичних наук, професор,
професор кафедри кримінального права та процесу
Державного податкового університету, Україна,
https://orcid.org/0000-0003-2253-4057

Прийнято: 14.03.2026 | Опубліковано: 31.03.2026

Увесь контент ліцензовано за умовами Creative Commons BY 4.0 International license

Анотація. У статті досліджено актуальні проблеми здійснення судового контролю у спеціальному досудовому розслідуванні як особливої диференційованої форми кримінального провадження в умовах воєнного стану, збройної агресії проти України та тимчасової окупації частини її території.

Проаналізовано нормативно-правові засади спеціального досудового розслідування, передбачені главою 24-1 КПК України, а також окремі положення ст. 139, 281 КПК України, що визначають підстави, умови та процесуальний порядок здійснення цієї процедури. Звернено увагу, що законодавче регулювання спеціального досудового розслідування поєднує достатньо детальне врегулювання окремих процесуальних питань із наявністю оціночних категорій, зокрема поняття «переховування від органів досудового розслідування та суду», відсутність легального визначення якого зумовлює неоднорідність правозастосовної практики.

Розкрито зміст процесуальних меж судового контролю у спеціальному досудовому розслідуванні та доведено, що вони мають складний, багаторівневий характер. Наголошено, що при розгляді клопотання про надання дозволу на здійснення спеціального досудового розслідування слідчий суддя повинен перевіряти наявність обґрунтованої підозри, факт переховування особи, належність повідомлення про підозру, а також дотримання інших процесуальних вимог. Водночас обґрунтовано, що така перевірка не може зводитися лише до формального контролю, але й не повинна перетворюватися на оцінку доказів по суті обвинувачення, що є предметом судового розгляду. У зв’язку з цим запропоновано розглядати судовий контроль у цій категорії проваджень як модель «обмеженого змістовного контролю», за якої слідчий суддя оцінює достатність фактичних даних для формування обґрунтованої підозри, не виходячи за межі своїх функціональних повноважень.

 ISSN: 3041-2110

Увесь контент ліцензовано за умовами Creative Commons BY 4.0 International license

Окреслено, що основними проблемами реалізації судового контролю у спеціальному досудовому розслідуванні та доведено, що ефективність судового контролю в цій сфері визначається здатністю забезпечити баланс між інтересами держави у притягненні винних до кримінальної відповідальності та дотриманням фундаментальних прав особи.

Вказано на необхідність удосконалення кримінального процесуального законодавства України шляхом нормативного закріплення критеріїв переховування особи, уніфікації підходів до оцінки обґрунтованої підозри, уточнення меж повноважень слідчого судді та подальшої імплементації міжнародних стандартів справедливого судочинства у національне кримінальне процесуальне право.

Ключові слова: судовий контроль, слідчий суддя, процесуальні межі, спеціальне досудове розслідування, повідомлення про підозру, обґрунтована підозра, засади кримінального провадження.

Judicial control over the implementation of special pre-trial investigation: procedural limits and problems of implementation

Liubov Omelchuk,
Candidate of Legal Sciences, Associate Professor,
Deputy Director for Academic and Organizational Affairs of the Educational and Scientific Institute of Law at the State Tax University, Ukraine,
https://orcid.org/0009-0002-4413-0272

Nataliia Luhina,
Candidate of Legal Sciences, Associate Professor,
Deputy Director for Academic and Methodological Affairs of the Educational and Scientific Institute of Law at the State Tax University, Ukraine,
https://orcid.org/0000-0001-6005-2943

Увесь контент ліцензовано за умовами Creative Commons BY 4.0 International license

Ihor Hrytsiuk,
Candidate of Legal Sciences, Professor,
Professor of the Department of Criminal Law and Procedure at the State Tax University, Ukraine, https://orcid.org/0000-0003-2253-4057

Abstract. The article examines the current problems of exercising judicial control in special pre-trial investigation as a special differentiated form of criminal proceedings in conditions of martial law, armed aggression against Ukraine and temporary occupation of parts of its territory.

The regulatory and legal principles of special pre-trial investigation, stipulated by Chapter 24-1 of the Code of Criminal Procedure of Ukraine, as well as individual provisions of Articles 139, 281 of the Code of Criminal Procedure of Ukraine, which provide for the grounds, conditions and procedural order for carrying out this procedure, are analyzed. It is noted that the legislative regulation of the special pre-trial investigation on the sufficiently detailed regulation of individual procedural issues with the presence of evaluative categories, in particular the concept of "concealment from the pre-trial investigation bodies and the court", gives a legal definition that determines the heterogeneity of law enforcement practice.

The content of procedural inter-judicial controls in the special pre-trial investigation is revealed and it is proven that they have a complex, multi-level nature. It is emphasized that when considering a petition for permission to conduct a special pre-trial investigation, the investigating judge must verify the presence of well-founded beliefs, the fact of concealment of a person, the appropriateness of the notification of suspicion, as well as compliance with other procedural requirements. At the same time, it is substantiated that such a check cannot be reduced only to formal control, but should not be transformed into an assessment of evidence on the merits of the check, which is the subject of judicial review. In this regard, we propose to consider judicial control in this category of proceedings as a model of “limited

Увесь контент ліцензовано за умовами Creative Commons BY 4.0 International license

substantive control", for which the investigating judge assesses the sufficiency of factual data to form a well-founded conviction, without going beyond the limits of his functional powers.

It is outlined that the main problems of implementing judicial control in a special pre-trial investigation are and it is proven that the effectiveness of judicial control in this area is the ability to ensure a balance of the interests of the state in bringing the guilty to criminal liability and observing the fundamental rights of the individual.

It is indicated that the criminal procedural legislation of Ukraine needs to be improved by means of normative consolidation of the criteria for concealment of a person, unification of approaches to assessing a well-founded opinion, clarification of the powers of the investigating court and further implementation of international standards of fair trial in national criminal procedural law.

Keywords: judicial control, investigating judge, procedural boundaries, special pre-trial investigations, report of suspicion, reasoned opinion, principles of criminal proceedings.

Обґрунтування актуальності обраної теми. Сучасний етап розвитку кримінальної юстиції в Україні характеризується суттєвими трансформаціями, зумовленими як внутрішніми реформами правової системи, так і впливом зовнішніх факторів, зокрема збройною агресією росії проти України та, як наслідок, запровадженням правового режиму воєнного стану. У цих умовах особливого значення набув інститут спеціального досудового розслідування (in absentia), спрямований на забезпечення невідворотності кримінальної відповідальності осіб, що переховуються від органів правосуддя, перебувають на тимчасово окупованих територіях або за межами України.

Водночас застосування цього інституту супроводжується низкою процесуальних викликів, пов'язаних із необхідністю забезпечення балансу

Увесь контент ліцензовано за умовами Creative Commons BY 4.0 International license

між ефективністю кримінального переслідування та дотриманням прав і свобод особи. У цьому контексті ключову роль відіграє судовий контроль, який здійснюється слідчим суддею та покликаний гарантувати законність і обґрунтованість процесуальних рішень на стадії досудового розслідування.

Особливості спеціального досудового розслідування зумовлюють підвищені вимоги до реалізації функції судового контролю, оскільки йдеться про провадження за відсутності підозрюваного, що потенційно створює ризики порушення його процесуальних прав, зокрема права на захист, права бути поінформованим про підозру та права на справедливий суд. У зв'язку з цим виникає необхідність чіткого визначення процесуальних меж повноважень слідчого судді, а також оцінки ефективності існуючих механізмів судового контролю.

Актуальність дослідження зумовлена також наявністю неоднорідної судової практики щодо надання дозволів на здійснення спеціального досудового розслідування, різним підходом до оцінки доказів обґрунтованості підозри, а також відсутністю єдиного підходу до визначення обсягу повноважень слідчого судді у таких провадженнях, що свідчить про наявність прогалин і колізій у правовому регулюванні.

Проблематика здійснення судового контролю в кримінальному процесі України посідає вагоме місце в сучасній юридичній науці та тривалий час перебуває у фокусі наукових досліджень вітчизняних учених. У різні періоди зазначений інститут осмислювався з позицій засади верховенства права, гарантування прав і свобод людини і громадянина, забезпечення інституційного балансу процесуальних повноважень сторін, а також визначення функціонального призначення суду під час досудового провадження. Суттєвий науковий внесок у розроблення окресленої проблематики здійснили: Ю. П. Аленін, І. В. Гловюк, В. О. Гринюк, Ю. М. Грошовий, О. В. Капліна, Л.М. Лобойко, М.А. Макаров, В.Т. Нор,

 ISSN: 3041-2110

Увесь контент ліцензовано за умовами Creative Commons BY 4.0 International license

М. А. Погорецький, Д .Б. Сергєєва, О. Г. Шило, О. С. Старенький, Л. Д. Удалова, В. І. Фариник, О. Г. Яновська та ін.

Питання щодо спеціального кримінального провадження розглядалися у наукових працях окремих вчених, зокрема Басистої І. В., Верещака В. О., Головатого С. А., Дрозд В. Г., Кучинської О. П., Лобойка Л. М., Маляренка В. Т., Михеєнка М. М., Нагорнюк-Данилюк О. О., Нора В. Т., Удалової Л. Д., Попелюшка В. О., Шевчишена А. В., Шило О. Г. та ін.

В той же час, сучасні фактори впливу на формування правової системи України в умовах воєнного стану та пов’язаних із ним викликами вказують на потребу подальшого вивчення особливостей застосування такого прояву диференціації загальної кримінальної процесуальної форми як спеціальне досудове розслідування.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Метою статті є визначення процесуальних меж здійснення судового контролю у спеціальному досудовому розслідуванні, а також виявлення проблем його реалізації з урахуванням сучасної правозастосовної практики, оскільки попри наявність наукових досліджень у сфері спеціального досудового розслідування, низка його аспектів залишається недостатньо розробленою. Зокрема, відсутнє чітке визначення процесуальних меж судового контролю, що зумовлює неоднорідність правозастосовної практики. Дискусійним залишається питання співвідношення формального та змістовного контролю слідчого судді, а також меж оцінки доказів при вирішенні питання про здійснення провадження *in absentia*. Крім того, неврегульовано визначення поняття «переховування від органів досудового розслідування та суду», забезпечення належного повідомлення особи про підозру та уніфікації підходів до оцінки обґрунтованої підозри, що потребує подальшого наукового дослідження та вдосконалення правозастосовної практики.

 ISSN: 3041-2110

Увесь контент ліцензовано за умовами Creative Commons BY 4.0 International license

Відповідно до мети дослідження у статті визначено такі завдання: здійснити комплексний аналіз нормативно-правових засад спеціального досудового розслідування в кримінальному процесі України; розкрити зміст і окреслити процесуальні межі здійснення судового контролю у відповідній категорії кримінальних проваджень; з'ясувати обсяг повноважень слідчого судді при вирішенні питання про надання дозволу на здійснення спеціального досудового розслідування; дослідити критерії оцінки обґрунтованої підозри, факту переховування особи та належності повідомлення про підозру; проаналізувати практику національних судів і Європейського суду з прав людини; виявити проблемні аспекти правозастосування та обґрунтувати доцільність застосування моделі «обмеженого змістовного судового контролю»; сформулювати пропозиції щодо вдосконалення кримінального процесуального законодавства України та практики його застосування.

Методологічну основу дослідження становить сукупність загальнонаукових та спеціально-юридичних методів. Застосування діалектичного методу дало змогу дослідити судовий контроль як динамічне правове явище; формально-юридичного – проаналізувати норми кримінального процесуального законодавства; системно-структурного – визначити місце судового контролю у системі кримінального провадження; порівняльно-правового – зіставити національне регулювання з практикою Європейського суду з прав людини; методу узагальнення судової практики – виявити типові підходи та проблеми правозастосування; логіко-юридичного – сформулювати обґрунтовані висновки та пропозиції щодо вдосконалення законодавства та інші.

Виклад основного матеріалу. Удосконалення інституту судового контролю у спеціальному досудовому розслідуванні є важливим напрямом розвитку кримінального процесуального права, покликаним забезпечити ефективність кримінального провадження при одночасному дотриманні

ISSN: 3041-2110
Увесь контент ліцензовано за умовами Creative Commons BY 4.0 International license

міжнародних стандартів захисту прав людини та основоположних свобод. Верещак О. відзначив, що «спеціальне досудове розслідування кримінальних правопорушень – диференційована форма досудового розслідування, що здійснюється за клопотанням слідчого, прокурора до слідчого судді, з метою притягнення до кримінальної відповідальності підозрюваного, який переховується від органів розслідування та суду на тимчасово окупованій території України, на території держави, визнаної Верховною Радою України державою-агресором та/або оголошений у міжнародний розшук» [1, с. 62]. Поряд із цим, спеціальне досудове розслідування слушно визначають як «екстраординарний порядок здійснення досудового розслідування, який застосовується у передбачених кримінальним процесуальним законом випадках ухилення підозрюваного від кримінальної відповідальності шляхом переховування від органів слідства та суду, спрямований на забезпечення доказування на стадії досудового розслідування у кримінальному провадженні з урахуванням стандартів справедливого правосуддя» [11, с. 132].

Процесуальні межі судового контролю у спеціальному досудовому розслідуванні є одним із найбільш дискусійних аспектів сучасного кримінального процесуального права, що зумовлено необхідністю поєднання ефективності кримінального переслідування з дотриманням прав і свобод особи. Судовий контроль у таких провадженнях здійснюється на декількох рівнях, ключовим серед яких є розгляд слідчим суддею клопотання про надання дозволу на здійснення спеціального досудового розслідування. Саме на цьому етапі визначається допустимість подальшого провадження за відсутності підозрюваного, що істотно впливає на баланс процесуальних прав сторін. У межах розгляду відповідного клопотання слідчий суддя зобов'язаний перевірити наявність обґрунтованої підозри, факт переховування особи, належність повідомлення про підозру та дотримання процесуальних вимог.

ISSN: 3041-2110
Увесь контент ліцензовано за умовами Creative Commons BY 4.0 International license

Водночас зазначені критерії не мають суто формального характеру, оскільки їх оцінка передбачає аналіз змісту поданих матеріалів і доказів.

Спеціальне досудове розслідування як особливий інститут кримінального процесуального права України регламентується положеннями КПК України, зокрема главою 24-1, яка була запроваджена з метою забезпечення ефективності кримінального переслідування осіб, що ухиляються від участі у кримінальному провадженні. Відповідно до ст. 297-1 КПК України, «спеціальне досудове розслідування здійснюється у випадках, коли підозрюваний переховується від органів досудового розслідування та суду, перебуває на тимчасово окупованій території України або за її межами, що унеможливлює його участь у процесуальних діях» [4].

Згідно ч. 5 ст. 139 КПК України «ухилення від явки на виклик слідчого, прокурора чи судовий виклик слідчого судді, суду (неприбуття на виклик без поважної причини більш як два рази) підозрюваним, обвинуваченим, який оголошений у міжнародний розшук, та/або який виїхав, та/або перебуває на тимчасово окупованій території України, території держави, визнаної Верховною Радою України державою-агресором, є підставою для здійснення спеціального досудового розслідування чи спеціального судового провадження» [4]. Слід врахувати, що одна із підстав здійснення спеціального досудового розслідування – оголошення у міжнародний розшук – виключається при вирішенні питання про здійснення щодо осіб, які перебувають на тимчасово окупованій території, адже щодо таких осіб існує вимога оголошення їх у розшук, який оголошується слідчим (прокурором) щодо підозрюваного в порядку, передбаченому ст. 281 КПК України [4].

При цьому ключовою умовою здійснення спеціального досудового розслідування є надання слідчим суддею дозволу на його проведення після визначення наявності всіх необхідних підстав для застосування такої диференційованої кримінальної процесуальної форми. Слідчий суддя у цьому

 ISSN: 3041-2110

Увесь контент ліцензовано за умовами Creative Commons BY 4.0 International license

випадку виступає не лише як арбітр, що перевіряє формальну відповідність клопотання вимогам закону, а як гарант дотримання прав і свобод особи, щодо якої здійснюється кримінальне провадження. Саме на цьому етапі закладаються передумови для подальшого забезпечення справедливого судового розгляду.

Водночас правове регулювання спеціального досудового розслідування містить низку оціночних категорій, зокрема «переховується від органів досудового розслідування та суду», що зумовлює різні підходи до їх тлумачення у правозастосовній практиці через відсутність законодавчого визначення цього поняття. Переконані, що переховування повинно характеризуватися наявністю умисних дій особи, спрямованих на уникнення кримінальної відповідальності, що підтверджується сукупністю об'єктивних даних. Адже і судова практика Верховного Суду свідчить, що сам по собі факт відсутності особи за місцем проживання не може автоматично свідчити про її переховування, а тому для встановлення такої обставини необхідно дослідити сукупність доказів, які підтверджують намір особи уникнути участі у кримінальному провадженні. Такий підхід сприяє забезпеченню балансу між інтересами кримінального переслідування та правами особи.

Верховний Суд України в Постанові від 19.03.2015 у справі № 5-1кс15, окрім іншого, зазначив, що «під ухиленням від слідства або суду варто розуміти будь-які умисні дії, учинені певною особою з метою уникнути кримінальної відповідальності за вчинений злочин, що змушує правоохоронні органи вживати заходів, спрямованих на розшук і затримання правопорушника (нез'явлення без поважних причин за викликом до слідчого або суду, недотримання умов запобіжного заходу, зміна документів, які посвідчують особу, зміна зовнішності, перехід на нелегальне становище, перебування в тайнику, імітація своєї смерті тощо). Особою, яка ухиляється від слідства або суду, визнається відома цим органам особа (що

Увесь контент ліцензовано за умовами Creative Commons BY 4.0 International license

підтверджується матеріалами кримінальної справи) як така, що вчинила певний злочин і здійснила дії з метою переховування місця свого перебування від слідства або суду» [8].

Окрему увагу слід приділити питанню належного повідомлення особи про підозру як обов'язкової передумови здійснення спеціального досудового розслідування. В умовах тимчасової окупації територій або перебування особи за межами України забезпечення такого повідомлення ускладнюється, що зумовлює застосування альтернативних способів комунікації, зокрема через публікацію відповідної інформації або направлення повідомлень за останнім відомим місцем проживання. Проте ефективність таких способів викликає сумніви з точки зору забезпечення реального права особи на захист. У цьому контексті важливе значення має практика Європейського Суду з прав людини, що у рішенні у справі Colozza v. Italy зазначив, що «провадження за відсутності обвинуваченого є допустимим лише за умови, що особа була належним чином поінформована про розгляд справи та мала можливість реалізувати своє право на захист» [13]. У справі Sejdovic v. Italy ЄСПЛ підкреслено, що «держава повинна забезпечити реальну можливість участі особи у кримінальному провадженні, навіть якщо вона фактично не з'явилася до суду» [14].

Власне актуальною є проблема встановлення факту належного інформування підозрюваного про здійснення щодо нього кримінального провадження in absentia, адже у разі доведення достатнім обсягом належних і допустимих доказів наявності підстав для здійснення спеціального досудового розслідування, орган досудового розслідування може отримати позитивне рішення слідчого судді щодо проведення подальших слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій за відсутності підозрюваного. При цьому визначальним є підтвердження того, що така відсутність обумовлена свідомою поведінкою особи, спрямованою на уникнення участі у кримінальному

Увесь контент ліцензовано за умовами Creative Commons BY 4.0 International license

провадженні та реалізації своїх процесуальних прав. У цьому контексті прокурор зобов'язаний надати переконливі докази вжиття належних заходів для фактичного залучення підозрюваного до участі у провадженні, які, однак, не дали результату саме через небажання особи брати участь у процесуальних діях [7, с. 185].

Практика національних судів вказує, що, наприклад, «у кримінальному провадженні щодо особи, яка перебувала на тимчасово окупованій території та яку обвинувачували у вчиненні кримінальних правопорушень, передбачених ч. 1 ст. 111, ч. 1 ст. 258-3 КК України [3], здійснення спеціальної процедури кримінального провадження (досудового розслідування і судового розгляду) за відсутності обвинуваченого (in absentia) не вважається порушеним, якщо процесуальною підставою для цього слугували ухвала слідчого судді місцевого суду й ухвала місцевого суду, а орган досудового розслідування та місцевий суд вжили не лише прямо передбачених КПК заходів щодо інформування підозрюваної особи про здійснення кримінального провадження шляхом публікації відповідної інформації в засобах масової інформації та в мережі «Інтернет», але й додаткових заходів, які забезпечили ефективне інформування обвинуваченої (шляхом направлення листів на електронну пошту)» [3]. Одночасно ЄСПЛ у своїх рішення відзначає, що «інформування про те, що проти особи розпочато процес переслідування – це дія настільки важлива, що вона має бути виконана відповідно до процедурних та правових вимог по суті, які здатні гарантувати ефективне застосування права обвинуваченого; недостатньо мати нечітке та неформальне знання» [10].

Значення судового контролю у цьому контексті полягає також у перевірці дотримання органами досудового розслідування всіх процесуальних гарантій, передбачених законом, слідчий суддя повинен оцінити не лише формальну наявність підстав для здійснення спеціального досудового

Увесь контент ліцензовано за умовами Creative Commons BY 4.0 International license

розслідування, але й достатність доказів, що підтверджують відповідні обставини, проте без дослідження доказів по суті обвинувачення, що є завданням уже суду під час судового провадження. Так, Дрозд В. Г. відзначає, що здійснюючи судовий контроль під час розгляду клопотання про проведення спеціального досудового розслідування, слідчий суддя повинен переконатися у наявності передбачених КПК України фактичних підстав для його задоволення; за їх відсутності таке клопотання підлягає відхиленню [2, с. 335].

Зауважимо, що стандарти оцінки обґрунтованої підозри детально розкриті рішеннями ЄСПЛ, зокрема, у справі Fox, Campbell and Hartley v. the United Kingdom Суд зазначив, що «обґрунтована підозра передбачає наявність фактів або інформації, які можуть переконати об’єктивного спостерігача у можливій причетності особи до вчинення правопорушення» [15]. Цей підхід отримав подальший розвиток у рішенні Ilgar Mammadov v. Azerbaijan, де ЄСПЛ наголосив, що «підозра не може ґрунтуватися виключно на припущеннях органів влади без належного фактичного підґрунтя» [12].

Зауважимо, що кримінальне процесуальне законодавство України не має визначення «обґрунтована підозра», але згідно ч. 5 ст. 9 КПК України «кримінальне процесуальне законодавство України застосовується з урахуванням практики ЄСПЛ» [4]. Пунктом 175 рішення ЄСПЛ від 21.04.2011 у справі «Нечипорук і Йонкало проти України» визначено, що категорія ««обґрунтована підозра» означає, що існують факти й інформація, які можуть переконати об'єктивного спостерігача, що особа, про яку йдеться, могла вчинити правопорушення» [5]. За практикою ЄСПЛ «розумна підозра у вчиненні кримінального правопорушення, про яку йдеться у статті 5 (підпункт c) пункту 1 Конвенції, передбачає наявність обставин або відомостей, які переконали б неупередженого спостерігача, що ця особа, можливо, вчинила злочин. Також ЄСПЛ неодноразово зазначав, що факти, які є причиною

 ISSN: 3041-2110

Увесь контент ліцензовано за умовами Creative Commons BY 4.0 International license

виникнення підозри, не повинні бути такими ж переконливими, як ті, що є необхідними для обґрунтування обвинувального вироку чи висунення обвинувачення» [9].

Вимога розумної підозри передбачає наявність доказів, які об'єктивно зв'язують підозрюваного з певним злочином і вони не повинні бути достатніми, щоб забезпечити засудження, але мають бути достатніми, щоб виправдати подальше розслідування або висунення обвинувачення, а тому обставини здійснення підозрюваним конкретних дій та доведеність його вини потребують перевірки та оцінки у сукупності з іншими доказами у кримінальному провадженні під час подальшого досудового розслідування.

За результатами аналізу наведених положень національного законодавства, судової практики та стандартів ЄСПЛ доходимо висновку, що судовий контроль у спеціальному досудовому розслідуванні має подвійний характер. З одного боку, він не може обмежуватися виключно формальною перевіркою наявності процесуальних підстав, а з іншого – не повинен перетворюватися на оцінку доказів по суті обвинувачення, що є предметом судового розгляду. У цьому контексті доцільно говорити про формування моделі так званого «обмеженого змістовного контролю», за якої слідчий суддя перевіряє достатність фактичних даних для висновку про наявність обґрунтованої підозри, не виходячи за межі своїх процесуальних повноважень. Такий підхід узгоджується з правовими позиціями Верховного Суду, який неодноразово наголошував на недопустимості підміни функцій суду під час розгляду справи по суті функцією судового контролю на стадії досудового розслідування, а також із практикою ЄСПЛ щодо змісту поняття «обґрунтована підозра» та гарантій справедливого судочинства.

Водночас проведений аналіз свідчить про наявність низки системних проблем, пов’язаних із реалізацією судового контролю у спеціальному досудовому розслідуванні, що зумовлює необхідність удосконалення як

 ISSN: 3041-2110

Увесь контент ліцензовано за умовами Creative Commons BY 4.0 International license

нормативного регулювання, так і правозастосовної практики. Зокрема, відсутність законодавчого визначення поняття «переховується від органів досудового розслідування та суду» призводить до неоднозначності його тлумачення, що, у свою чергу, впливає на обґрунтованість рішень слідчих суддів. У зв'язку з цим доцільним видається нормативне закріплення цього поняття із визначенням його ключових ознак, зокрема наявності умисної поведінки особи, спрямованої на уникнення кримінальної відповідальності. Крім того, потребує уточнення підхід до оцінки обґрунтованої підозри, що на практиці залишається неоднорідним. Убачається доцільним формування єдиних стандартів такої оцінки, зокрема шляхом узагальнення відповідної практики Верховного Суду або внесення змін до кримінального процесуального законодавства.

Таким чином, нормативно-правові засади спеціального досудового розслідування характеризуються поєднанням детального регулювання окремих процесуальних питань із наявністю оціночних категорій, що потребують подальшого уточнення. Ефективність застосування цього інституту значною мірою залежить від якості судового контролю, який має забезпечувати баланс між інтересами держави у притягненні винних до відповідальності та правами особи, гарантованими національним і міжнародним правом. Тому необхідно чітко визначати межі судового контролю у досліджуваних провадженнях, бо надмірне розширення повноважень слідчого судді може призвести до порушення принципу розподілу процесуальних функцій, натомість надмірне звуження – до формалізації судового контролю та зниження рівня гарантій прав особи.

Висновки. Інститут судового контролю у спеціальному досудовому розслідуванні є одним із ключових механізмів забезпечення законності кримінального провадження та дотримання прав людини в умовах застосування процедури in absentia. Одночасно процесуальні межі судового

 ISSN: 3041-2110

Увесь контент ліцензовано за умовами Creative Commons BY 4.0 International license

контролю у спеціальному досудовому розслідуванні мають складний і багаторівневий характер та перебувають на межі між формальним і змістовним контролем. З одного боку, слідчий суддя не може обмежуватися лише перевіркою формальних процесуальних підстав, оскільки це призводить до формалізації судового контролю та зниження рівня гарантій прав особи. З іншого боку, вихід за межі перевірки достатності доказів і перехід до оцінки їх з точки зору доведеності вини суперечить природі судового контролю та порушує принцип розподілу процесуальних функцій.

У зв'язку із цим обґрунтовано, що оптимальною моделлю реалізації судового контролю у спеціальному досудовому розслідуванні може бути модель «обмеженого змістовного контролю», яка передбачає перевірку достатності фактичних даних для формування обґрунтованої підозри без втручання у сферу вирішення питання про винуватість особи, що ґрунтується на стандартах, сформованих у практиці ЄСПЛ, а також узгоджується з правовими позиціями Верховного Суду. Одночасно виявлено ряд проблем реалізації судового контролю у спеціальному досудовому розслідуванні, зокрема, відсутність законодавчого визначення поняття «переховування від органів досудового розслідування та суду», неоднорідність підходів до оцінки обґрунтованої підозри, складність забезпечення належного повідомлення особи про підозру тощо, які зумовлюють ризики як формалізації судового контролю, так і його надмірного розширення та вказують на необхідність удосконалення кримінального процесуального законодавства України та правозастосовної практики.

Таким чином, ефективність судового контролю у спеціальному досудовому розслідуванні визначається здатністю забезпечити баланс між інтересами держави у притягненні винних до кримінальної відповідальності та необхідністю дотримання прав і свобод особи. Подальший розвиток цього інституту має бути спрямований на чітке визначення меж повноважень

 ISSN: 3041-2110

Увесь контент ліцензовано за умовами Creative Commons BY 4.0 International license

слідчого судді, уніфікацію судової практики та імплементацію міжнародних стандартів справедливого судочинства у національне кримінальне процесуальне право.

Список використаних джерел

1. Верещак В.О. Спеціальне досудове розслідування у кримінальному провадженні: дис. ... доктора філософії за спец. 081. Київ, 2023. 244 с. URL: https://elar.navs.edu.ua/items/5d8ea16f-debd-4e44-8a76-1264b596ef77

2. Дрозд В.Г. Спеціальне досудове розслідування (in absentia) як диференційована форма кримінального провадження. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 7. С. 333-337. URL: https://pgp-journal.kiev.ua/archive/2020/7/58.pdf

3. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text

4. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text

5. Нечипорук і Йонкало проти України: рішення Європейського суду з прав людини від 21.07.2011 р. (заява № 42310/04). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_683#Text

6. Огляд практики Вищого антикорупційного суду щодо розгляду та вирішення скарг на повідомлення про підозру за період з 05.09.2019 по 27.04.2020. URL: https://zakon-pro.ligazakon.net/document/VAA00004?land=UA&context=UA&an=64

7. Омельчук Л.В. Проблемні положення інституту спеціального кримінального провадження в Україні. *Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика)*. 2019. Вип. 15. С. 182-191. URL: https://journals.dpu.kyiv.ua/index.php/law/article/view/201/190

 ISSN: 3041-2110

Увесь контент ліцензовано за умовами Creative Commons BY 4.0 International license

8. Постанова Верховного Суду України від 19.03.2015 у справі № 5-1кс15. URL: https://iplex.com.ua/doc.php?regnum=43555549

9. Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 25.01.2023 у справі N 225/1957/21. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/108686126

10. Стоянов-Кобуладзе проти Болгарії від 25.06.2014 No 25714/05. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-141916%22]}

11. Шевчишен А.В. Поняття спеціального досудового розслідування (in absentia) та його функціональне призначення у кримінальних провадженнях щодо корупційних злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг. *Вісник кримінального судочинства*. 2017. № 2. С. 125-134. URL: https://vkslaw.knu.ua/images/verstka/2_2017_Shevchushen.pdf

12. Ilgar Mammadov v. Azerbaijan: рішення Європейського суду з прав людини від 29.05.2019 р. (заява № 15172/13). URL: https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:[%22001-193543%22]}

13. Colozza v. Italy: рішення Європейського суду з прав людини від 12.02.1985 р. (заява № 9024/80). URL: https://hudoc.echr.coe.int/ukr#{%22itemid%22:[%22001-57462%22]}

14. Sejdovic v. Italy: рішення Європейського суду з прав людини від 01.03.2006 р. (заява № 56581/00). URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-72629%22]}

15. Fox, Campbell and Hartley v. the United Kingdom: рішення Європейського суду з прав людини від 30.08.1990 р. (заяви № 12244/86; 12245/86; 12383/86). URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-57721%22]}

References

Увесь контент ліцензовано за умовами Creative Commons BY 4.0 International license

1. Vereshchak, V.O. (2023). Spetsial′ne dosudove rozsliduvannya u kryminal′nomu provadzhenni [Special pre-trial investigation in criminal proceedings]. dissertation ... doctor of Philosophy in speciality 081. Kyiv, 244 p. Retrieved from https://elar.navs.edu.ua/items/5d8ea16f-debd-4e44-8a76-1264b596ef77 [in Ukrainian]

2. Drozd, V.P. (2020). Spetsial′ne dosudove rozsliduvannya (in absentia) yak dyferentsiyovana forma kryminal′noho provadzhennya [Special pre-trial investigation (in absentia) as a differentiated form of criminal proceedings]. *Pidpryyemnytstvo, hospodarstvo i pravo*. № 7. 333-337. Retrieved from https://pgp-journal.kiev.ua/archive/2020/7/58.pdf [in Ukrainian]

3. Criminal Code of Ukraine dated 05.04.2001 No. 2341-III. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text [in Ukrainian]

4. Criminal Procedure Code of Ukraine dated 13.04.2012 No. 4651-VI. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text [in Ukrainian]

5. Nechyporuk and Jonkalo v. Ukraine: decision of the European Court of Human Rights of 21.07.2011 (application No. 42310/04). Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_683#Text [in Ukrainian]

6. Ohlyad praktyky Vyshchoho antykoruptsiynoho sudu shchodo roz·hlyadu ta vyrishennya skarh na povidomlennya pro pidozru za period z 05.09.2019 po 27.04.2020 [Review of the practice of the High Anti-Corruption Court regarding the consideration and resolution of complaints on reports of suspicion for the period from 05.09.2019 to 27.04.2020.]. Retrieved from https://zakon-pro.ligazakon.net/document/VAA00004?land=UA&context=UA&an=64 [in Ukrainian]

7. Omel′chuk, L.V. (2019). Problemni polozhennya instytutu spetsial′noho kryminal′noho provadzhennya v Ukrayini [Problematic provisions of the institute of special criminal proceedings in Ukraine]. *Mizhnarodnyy yurydychnyy visnyk: aktual'ni problemy suchasnosti (teoriya ta praktyka)*. Vol. 15. 182-191. Retrieved

Увесь контент ліцензовано за умовами Creative Commons BY 4.0 International license

from https://journals.dpu.kyiv.ua/index.php/law/article/view/201/190 [in Ukrainian]

8. Postanova Verkhovnoho Sudu Ukrayiny vid 19.03.2015 u spravi № 5-1ks15 [Resolution of the Supreme Court of Ukraine dated March 19, 2015 in case No. 5-1кс15]. Retrieved from https://iplex.com.ua/doc.php?regnum=43555549 [in Ukrainian]

9. Postanova kolehiyi suddiv Tret′oyi sudovoyi palaty KKS VS vid 25.01.2023 u spravi N 225/1957/21 [Resolution of the panel of judges of the Third Judicial Chamber of the Supreme Court dated January 25, 2023 in case No. 225/1957/21]. Retrieved from https://reyestr.court.gov.ua/Review/108686126 [in Ukrainian]

10. Stoyanov-Kobuladze v. Bulgaria of 25.06.2014 No. 25714/05. Retrieved from https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-141916%22]} [in English]

11. Shevchyshen, A.V. (2017). Ponyattya spetsial′noho dosudovoho rozsliduvannya (in absentia) ta yoho funktsional′ne pryznachennya u kryminal′nykh provadzhennyakh shchodo koruptsiynykh zlochyniv u sferi sluzhbovoyi diyal′nosti ta profesiynoyi diyal′nosti, pov″yazanoyi z nadannyam publichnykh posluh [The concept of a special pre-trial investigation (in absentia) and its functional purpose in criminal proceedings regarding corruption crimes in the sphere of official activity and professional activity related to the provision of public services.]. *Visnyk kryminal'noho sudochynstva*. № 2. 125-134. Retrieved from https://vkslaw.knu.ua/images/verstka/2_2017_Shevchushen.pdf [in Ukrainian]

12. Ilgar Mammadov v. Azerbaijan: decision of the European Court of Human Rights of 29.05.2019 (application no. 15172/13). Retrieved from https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:[%22001-193543%22]} [in English]

Увесь контент ліцензовано за умовами Creative Commons BY 4.0 International license

13. Colozza v. Italy: judgment of the European Court of Human Rights of 12.02.1985 (application no. 9024/80). Retrieved from https://hudoc.echr.coe.int/ukr#{%22itemid%22:[%22001-57462%22]} [in English]

14. Sejdovic v. Italy: judgment of the European Court of Human Rights of 01.03.2006 (application no. 56581/00). Retrieved from https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-72629%22]} [in English]

15. Fox, Campbell and Hartley v. the United Kingdom: judgment of the European Court of Human Rights of 30.08.1990 (applications no. 12244/86; 12245/86; 12383/86). Retrieved from https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-57721%22]} [in English]

ISSN: 3041-2110
Увесь контент ліцензовано за умовами Creative Commons BY 4.0 International license